

**КЫРГЫЗСТАНДАГЫ “ЖАШЫЛ НАСЫЯНЫН” УЧУРДАГЫ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ
ЖАНА АЛАРДЫН ЭСЕБИ**

ТЕКУЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ “ЗЕЛЕНОГО КРЕДИТА” В КЫРГЫЗСТАНЕ И ИХ УЧЕТ

CURRENT TRENDS OF “GREEN CREDIT” IN KYRGYZSTAN AND THEIR ACCOUNTING

Раимбердиев Бектур Султанбаевич

Раимбердиев Бектур Султанбаевич

Raimberdiev Bektur Raimberdiev

Э.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети

К.э.н., доцент, Ошский государственный университет

Candidate of Economics, Associate Professor, Osh State University

bekturkg92@mail.ru

Нурбаев Бекжан Шахобидинович

Нурбаев Бекжан Шахобидинович

Nurbaev Bekzhan Shakhobidinovich

Магистрант, Ош мамлекеттик университети

Магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

Турдубаева Айпери Бакытовна

Турдубаева Айпери Бакытовна

Turdubaeva Ayperiy Bakytovna

Магистрант, Ош мамлекеттик университети

Магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

Абжапар уулу Эрнис

Абжапар уулу Эрнис

Abjapar uulu Ernis

Магистрант, Ош мамлекеттик университети

Магистрант, Ошский государственный университет

Master's student, Osh State University

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ “ЖАШЫЛ НАСЫЯНЫН” УЧУРДАГЫ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ ЖАНА АЛАРДЫН ЭСЕБИ

Аннотация

Макалада азыркы учурдагы өлкөдөгү экологиялык абал, ошону менен бирге банктык кредиттердин бухгалтердик эсеби жана жашыл насыянын экологиялык көйгөйлөрдү чечүүгө болгон мүмкүнчүлүктөрү каралды. Макалада кредиттик операцияларды сапаттуу эсепке алуу-коммерциялык банктардын ийгиликтүү иштешинин кепилдиги жана экологияны жакшыртуу үчүн негизги рычагдардын бири экени негизделди. Ошону менен бирге “жашыл насыя”, “жашыл облигациялардын” банк секторунун экологиялык долбоорлорду каржылоо үчүн негизги курал экени белгиленип, аны жайылтуу керектиги сунушталды.

Ключевые слова: экология, жашыл экономика, жашыл насыя, насыя, карыздардын эсеби, финансылык эсеп, башкаруу эсеп, банк сектору, жашыл каржылоо.

ТЕКУЩИЕ ТЕНДЕНЦИИ “ЗЕЛЕННОГО КРЕДИТА” В КЫРГЫЗСТАНЕ И ИХ УЧЕТ

CURRENT TRENDS OF “GREEN CREDIT” IN KYRGYZSTAN AND THEIR ACCOUNTING

Аннотация

В статье рассматривается текущая экологическая ситуация в стране, а также учет банковских кредитов и потенциал зеленого кредита для решения экологических проблем. В статье обосновывается, что качественный учет кредитных операций является гарантией успешного функционирования коммерческих банков и одним из ключевых рычагов улучшения окружающей среды. Вместе с тем было отмечено, что “зеленый кредит”, “зеленые облигации” являются основным инструментом банковского сектора для финансирования экологических проектов, и предложено его развернуть.

Ачык сөздөр: экология, зеленая экономика, кредит, кредитный механизм, учет кредитов, финансовый учет, управленческий учет, банковский сектор, зеленое финансирование.

Abstract

The article examines the current environmental situation in the country, as well as accounting for bank loans and the potential of green credit to solve environmental problems. The article substantiates that high-quality accounting of credit transactions is a guarantee of the successful functioning of commercial banks and one of the key levers for improving the environment. At the same time, it was noted that “green credit”, “green bonds” are the main instrument of the banking sector for financing environmental projects, and it was proposed to deploy it.

Keywords: ecology, green economy, green credit, credit, credit accounting, financial accounting, management accounting, banking sector, green financing.

Базар экономикасынын мамилелеринде банк сектору башында эле бухгалтердик эсептин эл аралык стандарттарына багыт алып, өз колдонуучуларына отчеттук маалыматтарды кайра эсептөө жолу менен аталган стандарттарга ылайык келген маалыматтарды берип турган.

Кыргыз Республикасынын “Бухгалтердик эсеп жөнүндө” мыйзамынын кабыл алынышы менен Кыргыз Республикасынын Улуттук банкы банк секторунун бухгалтердик эсебин жана отчеттуулук системасын финансылык отчеттуулуктун эл аралык стандарттарына ылайык жүргүзүлө баштаган. Банк сектору жаңы маалыматтык системаларды жана инновациялык технологияларды өздөштүрүүдө жана жайылтууда авангардда турат, бул өз кардарларына сапаттуу кызматтарды көрсөтүүгө жана аларга банктардын ишинин натыйжалары жөнүндө керектүү маалыматтарды өз убагында берүүгө өбөлгө түзөт. Банктарда бухгалтердик эсепти ишке ашыруу үчүн 2 жалпы ыкманы колдонушуп келүүдө: финансылык эсеп жана башкаруучулук эсеп.

Финансылык эсеп-бул инвесторлорго, кредиторлорго, башкаруу органдарына жана коомчулуктун башка мүчөлөрүнө көрсөтүү үчүн пайда жана зыян отчет сыяктуу финансылык отчетторду даярдоо процесси эсептелет.

Ал эми башкаруу эсеби ички чечимдерди кабыл алууда, башкаруучулук эсеп чыгымдар пайда болгон жерлерде, рынок сегменттери, жоопкерчилик борборлору боюнча жүргүзүлөт. Анын негизги максаты - конкреттүү натыйжаларга жетишүү үчүн жооптуу болгон ар кандай деңгээлдеги жетекчилерди маалымат менен камсыз кылуу.

Банктарда бухгалтердик эсептин негизги милдеттери болуп төмөнкүлөр саналат:

❖ субъекттердин иши жөнүндө толук жана так маалыматты системалуу түрдө түзүү жана аны финансылык отчеттуулуктун ички жана тышкы пайдалануучуларына жеткирүү;

❖ Кыргыз Республикасынын “бухгалтердик эсеп жөнүндө” мыйзамдын жана ФОЭСтин, ЧОИ үчүн ФОЭСтин жана КС ФОЭСтин талаптарына ылайык финансылык отчеттуулукту түзүү;

❖ Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында каралган отчеттуулуктун башка түрлөрүн түзүү үчүн маалымат менен камсыз кылуу;

❖ субъекттер чарбалык операцияларды ишке ашырууда Кыргыз Республикасынын мыйзамдарынын сакталышын контролдоо үчүн маалымат менен камсыз кылуу [1, 6].

Банк системасы заманбап экономикада маанилүү орунду ээлейт, анын ишмердүүлүгү өндүрүш жараянынын дайыма өсүп жаткан муктаждыктары менен тыгыз байланышта жана кредиттик операциялардын эсебинен керектүү ресурстар менен камсыз кылынат. Мындай операциялар банктын негизги активдүү операциялары болуп саналат, ошону менен бирге банктын эң негизги кирешесин камсыз кылат.

Кредиттөөнүн жетиштүү өнүккөн системасы – бул базар экономикасынын иштешинин негизи болуп эсептелет. Бул банк кардарларына муктаждыктарын канааттандыруу үчүн зарыл болгон акча каражаттарына ээ болууга мүмкүндүк берсе, ал эми банктарга каражаттарды жайгаштыруу жана операциялардын ушул түрүнөн киреше алуу мүмкүнчүлүк берүүдө.

Кредит-бул, кредиттик келишимде жол-жоболоштурулган бүтүм, ал боюнча кредиттик уюм акча каражаттарын карыз алуучуга келишимде каралган өлчөмдө жана шарттарда берүүгө милдеттенет, ал эми карыз алуучу алынган акчалай сумманы кайтарып берүүгө жана ага пайыздарды төлөөгө милдеттенет[1].

Кредиттер коммерциялык банктардын негизги активдери болуп саналат. Көпчүлүк банктарда банктарга жана кардарларга берилген кредиттер алардын жалпы активдеринин кеминде жарымын түзүп, ошону менен бирге эле кирешесинин 80%-90% чейинин берилген кредитерден түшөт. Коммерциялык банктар кредиттерди колдонуудагы мыйзамдарда каралган жана тараптар макулдашкан кайтарымдуулук, мөөнөттүүлүк, төлөөгө жөндөмдүүлүк жана камсыздоо принциптерин так сактоо шарттарында беришет.

Акыркы жылдары дүйнөдөгү экологиялык кырдаалдын глобалдык начарлашына көбүрөөк өлкөлөр көңүл бура баштады. Экологиялык коопсуздукту бузуу жана айлана-чөйрөнү коргоо маселелери дүйнөлүк коомчулук үчүн өзгөчө актуалдуу болуп калды, мында экологиялык таза технологияларды түзүү жана ишке киргизүү маселелери негизги багыт катары аныкталды.

Бүгүнкү күндө Кыргызстанда, анын ичинде дүйнөдө социалдык жана экологиялык ландшафтты жакшыртууга багытталган долбоорлорго дем берүү үчүн банк секторунун алкагында жашыл каржылоо боюнча багыттар күч алууда. Туруктуу өнүгүүгө жана “жашыл” экономикага өлкөнүн саясий умтулуусунда “жашыл каржылоо” финансылык инструменттер рыногунун пайда болушуна жана өсүшүнө түрткү болду.

“Жашыл каржылоо” – деп, бул экологиялык туруктуу проекторлорду каржылоого багытталган каражаттар.

Тарыхый жактан алганда, “жашыл” каржылоонун эң биринчи жана кеңири таралган формасы “жашыл” облигациялар болуп саналат, алар экологиялык же климаттык таасири бар эң жакшы долбоорлорду каржылоо үчүн түзүлгөн. Биринчи “жашыл” облигациялар Эл аралык өнүктүрүү банктары тарабынан 2007-2008-жылдары чыгарылган [2].

Финансы рыногун жөнгө салуу жана көзөмөлдөө кызматы тарабынан “Дос-Кредобанк” ААКсынын энчилүү “жашыл” облигацияларынын 85 миң нускадагы жалпы суммасы 85 млн сомго биринчи чыгарылышын, алардын коомго сунуш кылуу шарттарын жана проспектинин мамлекеттик каттоо жүргүзүлдү. Жашыл облигациялар-бул экологиялык долбоорлорду каржылоо үчүн колдонулган финансылык инструменттер. Жашыл облигацияларды сатуудан түшкөн акча жашыл жана энергияны үнөмдөөчү долбоорлорду каржылоого жумшалат, мисалы, күн жана шамал станцияларын куруу, имараттардын энергия натыйжалуулугун жакшыртуу, таштандыларды жок кылуу ж. б.

2022-жылга карата жалпы облигациялар рыногундагы жашыл облигациялардын үлүшү болжол менен 5% ды түзгөн. Албетте бул пайыз менен ири экологиялык долбоорду иш жүзүнө ашыруу кыйындыр, бирок экологиялык көйгөйлөрдү чечүү үчүн олуттуу кадам деп ишенем.

Изилдөөлөрдүн жыйынтыгына ылайык, “жашыл каржылоо” Кыргызстанда өтө тар багытталган жана аз чагылдырылган тема боюнча калууда, ошону менен бирге анын үлүшү жашыл экономикага өтүү боюнча өлкөнүн стратегиялык документтеринде аз чагылдырылганы өкүндүрүүдө. Суроо-талап боюнча сырттант баалоонун жыйынтыгында, жакынкы 5 жыл аралыгында жашыл каржы рыногунун потенциалдуу сыйымдуулугу банк портфелинде 150,6 миллион доллардан 415 миллион долларга чейин өзгөрүүсү күтүлүүдө.

“Жашыл насыя” учурда чет элдик окумуштуулардын арасында кеңири таралган, бирок биздин окумуштуулар, адистер тарабынан бул темага анча көңүл бурулбай калууда.

Азыркы учурда банктар сунуш кылган “жашыл насыянын” көптөгөн түрлөрү бар. Бирок, Кредиттик рынок ассоциациясы “жашыл насыяны” эки негизги түргө бөлөт:

- айлана-чөйрөнү коргоо долбоорлору жана кызматтары үчүн насыя жана таштандыларды азайтуу;

- өнүгүп келе жаткан стратегиялык тармактарга насыя [3].

Кыргызстанда банк сектору да экологияны коргоо максатында калктын керектөөсү үчүн жашыл насыя долбоорлорун иштеп сунушташты, жашыл насыянын түрлөрү кийинки сүрөттө (1-сүрөт.)

1-сүрөт. Кыргызстандагы банктар тарабынан сунушталган “жашыл насыя” продуктуларынын түрлөрү. Булагы: Автор тарабынан түзүлдү

Насыя процесси төмөнкү этаптардан турат:

- пландаштыруу,
- берүү,
- колдонуу,
- банктык ссудаларды кайтаруу.

Кардардын түрүнө жараша насыя берүү төмөнкү тартипте жүргүзүлүшү мүмкүн. Юридикалык жактарга кредит накталай эмес түрдө эсептешүү эсебине же учурдагы эсебине жазуу жүргүзүлөт:

Дт 10900 “Кардарларга кредиттер”

Кт 20000 “Эсептешүү (учурдук) эсептери жана кардарлардын талап боюнча төлөнүүчү депозиттери”

Эгерде кардардын ошол банкта эсептешүү (учурдук) эсеби жок болсо, анда кардар банкта эсеп ачат жана бул эсепке кредит берилет. Жеке жактарга кредит берүүдө төмөнкүдөй жазуулар жүргүзүлөт:

Дт 10900 “Кардарларга кредиттер”

Кт 10001 “Жүгүртүү кассасындагы банкноттор жана монеталар”.

“Жашыл” насыядан түшкөн кирешелер ачык-айкындуулукту камсыз кылуу менен продукциянын бүтүндүгүн жогорулатуу үчүн карыз алуучу тарабынан тийиштүү түрдө көзөмөлдөнүшү керек.

Тыянак

Жашыл каржылоону илгерилетүү маселелеринде айкын прогресске карабастан, финансы секторунда “жашыл насыялоо” инструменттерин жана практикасын киргизүү азырынча баштапкы баскычта. Кыргызстанада жалпы кредиттик структурага салыштырмалуу жашыл насыянын үлүшү азыр азыраак, бирок жашыл кредиттин үлүшү келечекте көбөйөт деп айтса болот.

Кредиттик операцияларды сапаттуу эсепке алуу-коммерциялык банктардын ийгиликтүү иштешинин кепилдиги экенин дагы бир жолу баса белгилейбиз.

Ал эми “жашыл насыялоо” рыногу, айрыкча, туруктуулук критерийлерине жооп берген кредиттик мамилелерге кирүү үчүн жагымдуу шарттар түзүлсө гана өзүнүн тез өнүгүүсүн улантат деп ишенебиз.

Колдонулган адабияттар:

1. КРнын “Бухгалтердик эсеп жөнүндөгү” мыйзамы. 9 – август 2021-жылындагы № 93 редакциясы // <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/1032>
2. Башорина О. В., Тёмкина И. М. Переход к «зеленой» экономике как фактор устойчивого развития и преодоления бедности: международный и региональный аспекты. Вестник УрФУ. Серия: Экономика и управление. 2012; (6):49–60.
3. Яковлев И.А., Кабир Л.С., Никулина С.И., Раков И.Д. Финансирование “зеленого” экономического роста: концепции, проблемы, подходы. Научно-исследовательский финансовый институт. Финансовый журнал. 2017; (3): 9–21.
4. Кабир Л.С., Яковлев И.А. «Озеленение» мировой финансовой системы: новые тенденции в деятельности Всемирного Банка. Проблемы экономики и юридической практики. 2016;(5):32–35.
5. Мирошниченко О.С., Мостовая Н.А. Мировой рынок климатических облигаций: тенденции развития. Мировая экономика и международные отношения. 2019;63(2):46–55. DOI: 10.20542/0131–2227–2019–63–2–46–55
6. Modern accounting issues of fixed assets // Bulletin of Osh State University. – 2019. – No. 2. – P. 118-122. – EDN: YSRMFI.